

**Zrzeczenie się dziedziczenia.
Czynności notarialne.
Klauzule notarialne.
Wzory aktów notarialnych**

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Część I.

Komentarz praktyczny z orzecznictwem

Rozdział 1. Zrzeczenie się dziedziczenia jako instytucja prawa cywilnego

1. Uwagi wstępne
2. Pojęcie spadku
3. Pojęcie dziedziczenia
4. Pojęcie zachowku
5. Umowy dotyczące spadku
6. Odrzucenie spadku
7. Zrzeczenie się dziedziczenia jako umowa dotycząca spadku
8. Charakter prawny umowy o zrzeczenie się dziedziczenia
9. Wnioski
10. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 2. Strony umowy o zrzeczenie się dziedziczenia

1. Uwagi wstępne
2. Strona przyjmująca zrzeczenie się prawa do dziedziczenia po niej
3. Strona składająca oświadczenie o zrzeczeniu się dziedziczenia po spadkodawcy
4. Strony umowy o zrzeczenie się zachowku
5. Strony umowy rozwiązującej umowę o zrzeczenie się dziedziczenia
6. Strony umowy rozwiązującej umowę o zrzeczenie się zachowku
7. Wnioski
8. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 3. Rodzaje umów o zrzeczenie się dziedziczenia

1. Uwagi wstępne
2. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia obejmująca zstępnych zmarłego

Część I. Komentarz praktyczny z orzecznictwem

3. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia nieobejmująca zstępnych zmarłego
4. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia na korzyść innej osoby
5. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia nie na korzyść innej osoby
6. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu
7. Umowa o częściowe zrzeczenie się dziedziczenia
8. Umowa przedmiotowego zrzeczenia się dziedziczenia
9. Umowa o zrzeczenie się zachowku obejmująca zstępnych zrzekającego się
10. Umowa o zrzeczenie się zachowku nieobejmująca zstępnych zrzekającego się
11. Umowa o zrzeczenie się zachowku na korzyść innej osoby
12. Umowa o zrzeczenie się zachowku nie na korzyść innej osoby
13. Umowa o zrzeczenie się zachowku pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu
14. Umowa o zrzeczenie się zachowku w całości
15. Umowa o zrzeczenie się prawa do zachowku w części
16. Wnioski
17. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 4. Skutki zrzeczenia się dziedziczenia

1. Uwagi wstępne
2. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się dziedziczenia w zakresie sporządzania aktu poświadczenia dziedziczenia
3. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się dziedziczenia obejmującej zstępnych zrzekającego się
4. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się dziedziczenia nieobejmującej zstępnych zrzekającego się
5. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się dziedziczenia na korzyść innej osoby
6. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się dziedziczenia pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu
7. Skutki prawne zawarcia umowy o częściowe zrzeczenie się dziedziczenia
8. Skutki prawne zawarcia umowy o przedmiotowe zrzeczenie się dziedziczenia
9. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się zachowku obejmującej zstępnych zrzekającego się
10. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się zachowku nieobejmującej zstępnych zrzekającego się
11. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się zachowku na korzyść innej osoby

12. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się zachowku pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu
13. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się prawa do zachowku w całości
14. Skutki prawne zawarcia umowy o zrzeczenie się prawa do zachowku w części
15. Wnioski
16. Przegląd orzecnictwa

Rozdział 5. Zmiana i rozwiązanie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia

1. Uwagi wstępne
2. Dopuszczalność zmiany umowy o zrzeczenie się dziedziczenia lub umowy o zrzeczenie się zachowku
 - 2.1. Uwagi wstępne
 - 2.2. Dopuszczalność zmiany umowy o zrzeczenie się dziedziczenia za życia zrzekającego się
 - 2.3. Dopuszczalność zmiany umowy o zrzeczenie się zachowku za życia zrzekającego się
 - 2.4. Dopuszczalność zmiany umowy o zrzeczenie się dziedziczenia po śmierci zrzekającego się
 - 2.5. Dopuszczalność zmiany umowy o zrzeczenie się zachowku po śmierci zrzekającego się
 - 2.6. Dopuszczalność zmiany umowy o zrzeczenie się dziedziczenia przez zstępnych zrzekającego się za życia zrzekającego się
 - 2.7. Dopuszczalność zmiany umowy o zrzeczenie się zachowku przez zstępnych zrzekającego się za życia zrzekającego się
3. Rodzaje zmian umów o zrzeczenie się dziedziczenia
 - 3.1. Uwagi wstępne
 - 3.2. Zmiana zakresu podmiotów objętych skutkami zawartej umowy
 - 3.3. Zmiana poprzez wprowadzenie do umowy o zrzeczenie się dziedziczenia zastrzeżenia o zawarciu jej na korzyść innej osoby
 - 3.4. Zmiana poprzez wykluczenie z umowy o zrzeczenie się dziedziczenia zastrzeżenia o zawarciu jej na korzyść innej osoby
 - 3.5. Zmiana poprzez wprowadzenie do umowy o zrzeczenie się dziedziczenia warunku lub terminu
 - 3.6. Zmiana poprzez ograniczenie albo rozszerzenie skutków umowy o zrzeczenie się dziedziczenia
4. Dopuszczalność rozwiązania umowy o zrzeczenie się dziedziczenia lub umowy o zrzeczenie się zachowku
 - 4.1. Uwagi wstępne

Część I. Komentarz praktyczny z orzecznictwem

- 4.2. Dopuszczalność rozwiązania umowy o zrzeczenie się dziedziczenia za życia zrzekającego się
- 4.3. Dopuszczalność rozwiązania umowy o zrzeczenie się zachowku za życia zrzekającego się
- 4.4. Dopuszczalność rozwiązania umowy o zrzeczenie się dziedziczenia po śmierci zrzekającego się
- 4.5. Dopuszczalność rozwiązania umowy o zrzeczenie się zachowku po śmierci zrzekającego się
- 4.6. Dopuszczalność rozwiązania umowy o zrzeczenie się dziedziczenia za życia zrzekającego się przez jego zstępnych
- 4.7. Dopuszczalność rozwiązania umowy o zrzeczenie się zachowku za życia zrzekającego się przez jego zstępnych
5. Rodzaje rozwiązania umowy o zrzeczenie się dziedziczenia
 - 5.1. Uwagi wstępne
 - 5.2. Pełne uchylenie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia
 - 5.3. Częściowe uchylenie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia
6. Skutki rozwiązania umowy o zrzeczenie się dziedziczenia
 - 6.1. Uwagi wstępne
 - 6.2. Pełne uchylenie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia
 - 6.3. Częściowe uchylenie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia
7. Rozwiązanie umowy rozwiązującej zrzeczenie się dziedziczenia
 - 7.1. Uwagi wstępne
 - 7.2. Dopuszczalność i skutki rozwiązania umowy rozwiązującej zrzeczenie się dziedziczenia
8. Wnioski
9. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 6. Forma umowy o zrzeczenie się dziedziczenia oraz umowy zmieniającej i umowy rozwiązującej umowę o zrzeczenie się dziedziczenia

1. Uwagi wstępne
2. Forma umowy o zrzeczenie się dziedziczenia
3. Forma umowy zmieniającej umowę o zrzeczenie się dziedziczenia
4. Forma umowy rozwiązującej umowę o zrzeczenie się dziedziczenia
5. Forma umowy rozwiązującej umowę rozwiązującą umowę o zrzeczenie się dziedziczenia
6. Forma pełnomocnictwa do reprezentowania stron komentowanych umów
7. Wynagrodzenie notariusza
8. Obowiązek informacyjny ciążyący na notariuszu względem stron umowy
9. Wnioski
10. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 7. Zrzeczenie się dziedziczenia a ochrona wierzycieli

1. Uwagi wstępne
2. Ochrona wierzycieli zrzekającego się
3. Ochrona wierzycieli zstępnych zrzekającego się
4. Ochrona wierzycieli przyjmującego zrzeczenie
5. Wnioski
6. Przegląd orzecnictwa

Rozdział 8. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia jako czynność akcesoryjna względem innej czynności

1. Uwagi wstępne
2. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia wraz z inną umową
 - 2.1. Uwagi wprowadzające
 - 2.2. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia a darowizna
3. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia wraz z testamentem
4. Wnioski
5. Przegląd orzecnictwa

Rozdział 9. Zakończenie

Rozdział 1. Zrzeczenie się dziedziczenia jako instytucja prawa cywilnego

1. Uwagi wstępne

Na dziedziczenie można patrzeć z dwóch perspektyw – spadkodawcy oraz spadkobiercy. Zwykle obaj oni wiążą określone nadzieje z losem spadku. Spadkodawca pragnie zabezpieczyć przyszłość swoich następców i zapewnić utrzymanie zgromadzonych przez siebie dóbr. Spadkobierca natomiast może upatrywać w mającym mu przypaść spadku szansy na poprawę swojej sytuacji materialnej. Prawdopodobnie będzie także miał określone plany co do konkretnych przedmiotów należących do spadku. Zamiarem i ambicją spadkobiercy często jest pomnożenie majątku zgromadzonego przez poprzednika. Zauważyć trzeba jednak, że życie pisze przeróżne scenariusze, także takie, w których realizacja powyższych wizji może być niemożliwa. Przyczyny mogą leżeć po każdej ze stron: spadkobiercy i spadkodawcy, lub po obydwu stronach jednocześnie. Niekoniecznie muszą one mieć negatywne podłoże, jednak w wielu przypadkach tak jest.

Zrzeczenie się dziedziczenia jest instytucją szczególną w prawie polskim przede wszystkim dlatego, że stanowi wyjątek od zasady zakazu zawierania umów dotyczących spadku po osobie żyjącej [G. Karaszewski, w: M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2024, kom. do art. 1048–1049, Nb 1; J. Ciszewski, J. Knabe, w: P. Nazaruk (red.), Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany, Lex/el. 2024, kom. do art. 1048, Nb 1; A. Kidyba, E. Niezbecka, w: A. Kidyba, E. Niezbecka, Kodeks cywilny.

Dziedziczenie

Zrzeczenie się dziedziczenia

Komentarz, t. IV, Spadki, Warszawa 2015, kom. do art. 1048, Nb 1; *J. Haberko*, w: *B. Hołyst* (red.), *Wielka Encyklopedia Prawa*, t. XVIII, Prawo cywilne materialne, Warszawa 2019, s. 411]. Równie charakterystyczną cechą umowy o zrzeczenie się dziedziczenia jest jednak możliwość wywierania przez nią skutków prawnych w sferze osób niebędących jej stronami. Także w sferze osób małoletnich.

➔ Zob. rozdz. 2. Strony umowy o zrzeczenie się dziedziczenia.

Rosnąca rola umowy o zrzeczenie się dziedziczenia oraz jej złożony charakter prawny wymagają szczegółowego zbadania. Próba uczynienia tego zostanie podjęta w niniejszej publikacji.

2. Pojęcie spadku

Punktem wyjścia do dalszych rozważań musi być przyjęcie prawidłowego rozumienia pojęcia spadku [zob. *A. Oleszko*, *Prawo spadkowe w praktyce notarialnej*. Księga IV kodeksu cywilnego – komentarz. Spadki (część II – art. 922 k.c.), *Rej.* 2018, Nr 3, s. 107–115. Tamże o podstawowych pojęciach prawa spadkowego w komentowanym zakresie]. Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 922 § 1 KC prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób stosownie do przepisów księgi czwartej KC. Zasadą jest, że wszystkie prawa i obowiązki zmarłego należą do spadku, poza wskazanymi w art. 922 § 2 KC prawami i obowiązkami zmarłego ściśle związanymi z jego osobą oraz poza prawami, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami. Ustawodawca dodaje w § 3 tego samego artykułu, że do długów spadkowych należą także koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku, koszty postępowania spadkowego, obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachowek oraz obowiązek wykonania zapisów zwykłych i poleceń, jak również inne obowiązki przewidziane w przepisach księgi czwartej KC.

Spadek obejmuje zatem z zasady wszelkie prawa i obowiązki spadkodawcy – poza wyżej wymienionymi wyjątkami. Kluczowe jest jednak, że są to prawa i obowiązki o charakterze majątkowym. W skład spadku wchodzi więc prawa i obowiązki majątkowe o cha-

Spadek

Długi spadkowe

Rozdział 1. Zrzeczenie się dziedziczenia jako instytucja prawa...

rakterze cywilnoprawnym [M. Załucki, w: M. Załucki (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2024, kom. do art. 922, Nb 1; zob. w części historyczne, jednak co do zasady nadal trafne, spostrzeżenia: J.S. Piątkowski, w: J.S. Piątkowski (red.), System Prawa Cywilnego. Prawo Spadkowe, Wrocław 1986, s. 47 i n.; P. Księżak, Prawo spadkowe, s. 47 i n.]. Za trafną należy uznać definicję spadku zaproponowaną przez M. Zelka, zgodnie z którą pojęcie to rozumieć trzeba jako wyodrębnioną masę majątkową, powstającą w chwili śmierci spadkodawcy, składającą się z przysługujących spadkodawcy w momencie zgonu określonych praw podmiotowych (bezwzględnych i względnych) oraz ciężących na spadkodawcy obowiązków o charakterze majątkowym, a ponadto z pewnych obowiązków powstałych dopiero z chwilą śmierci spadkodawcy albo nawet później [M. Zelek, w: M. Gutowski (red.), Kodeks cywilny, t. III, Komentarz, Warszawa 2022, kom. do art. 922, Nb 2; por. przywołana tam literatura oraz zastrzeżenie M. Zelka, że definicja wymaga uzupełnienia także przedstawionego].

Spadek powstaje zawsze i tylko na skutek śmierci osoby fizycznej. Nie jest możliwe powstanie spadku po osobie prawnej [szeroko W. Borysiak, w: W. Borysiak (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2024, kom. do art. 922, Nb 83 i n.].

Definicja spadku

Powstanie spadku

3. Pojęcie dziedziczenia

Spadek jest przedmiotem przejścia ze zmarłego na jego spadkobierców. Badając charakter prawny umowy o zrzeczenie się dziedziczenia, uwagę skupić należy jednak nie na samym przedmiocie przeniesienia – a więc spadku, lecz na procesie przeniesienia spadku. Proces ten określa się dziedziczeniem i polega na przejściu ogółu praw i obowiązków zmarłego na jego spadkobierców (zob. S. Babiarczyk, Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym, Warszawa 2019, s. 66–67). Nie jest możliwe pierwotnie inne nabycie spadku, aniżeli w drodze dziedziczenia (czym innym jest zbycie praw do spadku; zob. J. Biernat, Umowa o zbycie spadku w polskim prawie cywilnym, Warszawa 2021, s. 26 i n. – także wyczerpująco na temat rozumienia pojęcia „zbycia spadku”). Oznacza to, że ewentu-

Charakter prawny umowy o zrzeczenie się dziedziczenia

alne zrzeczenie się dziedziczenia rozumieć należy jako wykluczenie z podlegania procesowi przejścia praw i obowiązków zmarłego, niezależnie od tego, jakie przedmioty wchodzi w skład spadku, a więc podlegają przeniesieniu. Powyższe stwierdzenie, na razie lakonicznie brzmiące, będzie miało istotne znaczenie na dalszym etapie rozważań, gdzie doczeka się należytego rozwinięcia.

Kodeks cywilny odwołuje się do dziedziczenia w licznych przepisach. Dziedziczenie może nastąpić na podstawie postanowień ustawy albo z testamentu (art. 926 § 1 KC). Na mocy art. 926 § 2 KC dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą. Na mocy § 3 tego samego artykułu zasadą jest także, iż dziedziczenie ustawowe co do części spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał do tej części spadkobiercy albo gdy którakolwiek z kilku osób, które powołał do całości spadku, nie chce lub nie może być spadkobiercą. Powyższe oznacza, że dziedziczenie może wynikać z ustawy albo z testamentu, przy czym możliwe jest istnienie obok siebie po tej samej osobie dziedziczenia z ustawy i z testamentu (w częściach).

Dziedziczenie jest przypadkiem sukcesji uniwersalnej, albowiem w drodze jednego zdarzenia prawnego ogół praw i obowiązków zmarłego (majątkowych i o charakterze cywilnoprawnym, jak wskazano wyżej) przechodzi ze spadkodawcy na jego spadkobiercę lub spadkobierców. Mowa jest zawsze o jednej sukcesji uniwersalnej, nie zaś o kilku sukcesjach singularnych, i to niezależnie od liczby spadkobierców [M. Zelek, w: M. Gutowski (red.), Kodeks cywilny, kom. do art. 922, Nb 2; por. co do sukcesji singularnej w prawie spadkowym P. Księżak, Prawo spadkowe, s. 21].

Ustawa przewiduje także przypadki, w których określone podmioty nie będą mogły dziedziczyć. Zdolność do dziedziczenia reguluje art. 927 KC (zob. S. Babiarz, Spadek i darowizna, s. 67 i n.), w którym wskazuje się m.in., że nie może być spadkobiercą osoba fizyczna, która nie żyje w chwili otwarcia spadku, ani osoba prawna, która w tym czasie nie istnieje (§ 1). Przewidziano możliwość dziedziczenia przez *nasciturusa*, o ile był poczęty w chwili otwarcia spadku i urodzi się żywy (§ 2), oraz wskazano na warunki dziedziczenia

Dziedziczenie
ustawowe

Zdolność
do dziedziczenia

czenia przez fundację lub fundację rodzinną ustanowioną w testamencie przez spadkodawcę (§ 3). Oddzielnie od zdolności do dziedziczenia uregulowano kwestię niegodności dziedziczenia. Dotyczy ona przypadków, gdy podmiot posiadający zdolność do dziedziczenia zostaje wyłączony od niego na skutek swojego nikczemnego działania. Skutek uznania spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia jest taki, że zostaje on wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku (art. 928 § 2 KC). Co istotne, zarówno osoba niemająca zdolności do dziedziczenia, jak i niegodna dziedziczenia zostają wyłączone z kręgu spadkobierców, jednak nie ma to wpływu na dziedziczenie przez ich zstępnych. Jest to znacząca różnica względem skutków umowy o zrzeczenie się dziedziczenia, co zostanie dalej omówione.

4. Pojęcie zachowku

Instytucja zachowku została w podstawowym zakresie uregulowana w art. 991 § 1 KC. Zachówek stanowi zatem określoną wartość udziału w spadku. Na mocy przywołanego przepisu zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadął przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału (zachówek). W art. 991 § 2 KC zawarto dodatkowe postanowienia odnoszące się do roszczenia spadkobiercy o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia [por. *P. Bender*, Wybrane zagadnienia praktyczne umowy o zrzeczenie się prawa do zachowku (art. 1048 § 2 k.c.), KPN 2023, Nr 2, s. 33 i n. Co do różnicy między prawem do zachowku a roszczeniem o zachówek zob. także *E. Skowrońska-Bocian*, Zmiany w prawie spadkowym. Komentarz, Warszawa 2024, kom. do art. 1048, Nb 12, gdzie autorka trafnie wskazuje, że: „Przedmiotem umowy jest prawo do zachowku. Wskazywano już, że podkreślenie tego jest niezbędne, gdyż roszczenie o zachówek powstaje dopiero po otwarciu spadku

w sytuacji, gdy potencjalny spadkobierca ustawowy należący do osób uprawnionych do zachowku nie dochodzi do dziedziczenia, a także nie otrzymał należnego mu zachowku w postaci darowizny czynionej przez spadkodawcę, w postaci zapisu bądź w postaci świadczenia od fundacji rodzinnej albo mienia w związku z rozwiązaniem fundacji rodzinnej (art. 991 § 2 k.c.). Jeżeli przedmiotem umowy byłoby roszczenie o zachówek, jest ona nieważna”; zob. także w zakresie pojęć *M. Panek*, *Dopuszczalność zrzeczenia się zachowku w prawie polski*, SIT 2015, t. XVI, s. 103–104]. Dalej regulacja obejmuje skomplikowane kwestie dotyczące obliczania wysokości należnego zachowku [zob. *P. Bender*, *Wybrane zagadnienia*, s. 34 i n. Tamże syntetycznie i trafnie o ustaleniu wysokości przysługującego uprawnionemu zachowku, z odwołaniem do *P. Księżaka*: *P. Księżak*, w: *K. Osajda* (red. serii), *W. Borysiak* (red. tomu), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis 2023, kom. do art. 991, Nb 35; co do obliczeń zob. także *Z. Ułamek*, *Wysokość zachowku w polskim prawie spadkowym*, *Rej.* 2011, Nr 1, s. 84–87]. Znajduje się ona poza zakresem badań objętych niniejszą publikacją. W tym momencie warto jednak zaznaczyć, że zgodnie z art. 992 KC przy ustalaniu udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczania zachowku uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili, natomiast nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni. Na tej płaszczyźnie zatem sytuacja spadkobierców wydziedziczonych oraz tych, którzy zawarli umowę o zrzeczenie się dziedziczenia po zmarłym, jest zrównana.

W kontekście tematyki niniejszej pracy istotne jest, że na mocy art. 129 FundRodzU znowelizowano przepis art. 1048 KC dotyczący umowy o zrzeczenie się dziedziczenia w ten sposób, że dodano do niego zapisy objęte obecnie § 2 i 3. W kontekście zachowku ważne jest więc, że od daty wejścia w życie nowelizacji, tj. od 22.5.2023 r., zrzeczenie się dziedziczenia może być ograniczone do zrzeczenia się tylko prawa do zachowku w całości lub w części.

➔ O wcześniejszych kontrowersjach wokół tego zagadnienia zob. rozdz. 5 pkt 3.

5. Umowy dotyczące spadku

Przepis art. 1047 KC wprowadza zasadę, zgodnie z którą zakazane jest zawieranie umów o spadek po osobie żyjącej. Wyjątki muszą wynikać nie tyle z ustawy, co wyłącznie z tytułu IX KC, na co wskazuje treść przywołanego przepisu, gdzie wskazano, iż z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w tytule niniejszym (tytuł IX) umowa o spadek po osobie żyjącej jest nieważna. Prawodawca przewidział zatem najbardziej dotkliwą sankcję wadliwości czynności prawnej, co pozwala uznać takie rozwiązanie za ustawowy zakaz dokonywania wymienionych czynności (zob. *G. Wolak*, Umowa, s. 29–43. Tamże autor przedstawia zagadnienie zakazu zawierania umów o spadek po osobie żyjącej z uwzględnieniem kilku perspektyw, także zakresu tego zakazu). W tytule IX KC mowa jest o dwóch rodzajach umów:

- 1) o zrzeczenie się dziedziczenia (art. 1048–1050 KC);
- 2) o zbycie spadku (art. 1051–1057 KC).

Co ciekawe, wyjątek od zakazu z art. 1047 KC odnosi się tylko do umowy o zrzeczenie się dziedziczenia [uchw. SN z 17.3.2017 r., III CZP 110/16, Legalis; *G. Karaszewski*, w: *M. Balwicka-Szczyrba*, *A. Sylwestrzak* (red.), Kodeks cywilny, kom. do art. 1048–1049, Nb 1; *A. Kidyba*, *E. Niezbecka*, w: *A. Kidyba*, *E. Niezbecka*, Kodeks cywilny, kom. do art. 1048, Nb 1; *E. Rott-Pietrzyk*, Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia – uwagi de lege lata i de lege ferenda, *Rej.* 2006, Nr 3, s. 108; *R. Zych*, Abdicatio hereditatis in iure Polonia. Zrzeczenie się dziedziczenia w polskim porządku prawnym, *AIS* 2016, Nr 14, s. 7; *J. Trzewik*, Wyłączenie od dziedziczenia a krąg osób uprawnionych do spadkobrania, *Roczniki Nauk Prawnych* 2009, t. XIX, Nr 1, s. 132–133]. W przypadku zbycia spadku mowa jest przecieź o przypadku, w którym spadkobierca zbywa spadek w całości lub w części po jego przyjęciu przez siebie (art. 1051 KC). Nie występuje zatem zbycie spadku po osobie żyjącej. Dyspozycją normy prawnej wynikającej z przepisu art. 1051 KC objęte są sytuacje, w których spadkodawca już nie żyje, a spadek po nim został przyjęty przez osobę zbywającą swoje prawa spadkowe. Są to jednak nie prawa do spadku po zbywcy, lecz prawa do spadku po spadkodawcy, po którym zbywca spadek na-

Umowa o spadek
po osobie żyjącej

Zbycie spadku

był. Nie zmienia tego fakt, że na mocy art. 1053 KC nabywca spadku wstępuje w prawa i obowiązki spadkobiercy.

Mając na uwadze powyższe, stwierdzić należy, że umowa o zrzeczenie się dziedziczenia jest jedyną umową, na mocy której dochodzi do ustalenia losów spadku pomiędzy spadkobiercą i spadkodawcą. Ta wyjątkowość umowy z art. 1048 KC determinuje jej szczególny charakter prawny. Komentowaną umowę nazywa się także negatywnym kontraktem dziedziczenia (*I. Kozak*, Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia, PS 2004, Nr 11, s. 68).

6. Odrzucenie spadku

Od umowy o zrzeczenie się dziedziczenia odróżnić trzeba nie tylko umowę o zbycie spadku przez spadkobiercę na rzecz innego podmiotu, ale także odrzucenie spadku po spadkodawcy. Odrzucenie spadku jest czynnością jednostronną spadkobiercy, która następuje zawsze po śmierci spadkodawcy. Już na pierwszy rzut oka zatem występują następujące różnice pomiędzy zrzeczeniem się dziedziczenia a odrzuceniem spadku:

- 1) zrzeczenie się dziedziczenia następuje w drodze umowy pomiędzy spadkodawcą a spadkobiercą, zaś odrzucenie spadku to czynność prawna jednostronna spadkobiercy;
- 2) zrzeczenie się dziedziczenia może nastąpić tylko za życia spadkodawcy, zaś odrzucenie spadku może nastąpić tylko po śmierci spadkodawcy;
- 3) zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje z zasady także zstępnych zrzekającego, zaś odrzucenie spadku wywiera bezpośrednie skutki tylko dla odrzucającego (jego zstępni stają się powołanymi do dziedziczenia i mają wybór co do przyjęcia albo odrzucenia spadku);
- 4) oświadczenie o odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub przed notariuszem; można je złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym, zaś umowa o zrzeczenie się dziedziczenia musi zawsze mieć formę aktu notarialnego.

Odmienności pomiędzy tymi instytucjami jest zdecydowanie więcej, także na płaszczyźnie odpowiedzialności oraz ochrony wierzycieli. Będą one w niezbędnym zakresie przedstawione w dalszej części publikacji.

7. Zrzeczenie się dziedziczenia jako umowa dotycząca spadku

Wcześniej już wyrażono przekonanie, że umowa o zrzeczenie się dziedziczenia jest w zasadzie jedyną czynnością prawną dwustronną dotyczącą dziedziczenia po osobie żyjącej. Wskazano także, że umowa ta odnosi się nie tyle do spadku, co do dziedziczenia. Obserwacja ta jest znacząca, ponieważ pozwala dostrzec kluczowy aspekt umowy, na który kładzie nacisk prawodawca. Celowo nie została ona nazwana umową o zrzeczenie się spadku, tylko umową o zrzeczenie się dziedziczenia. Omawiając pojęcie spadku, podkreślono, że spadek ma wymiar przedmiotowy, to znaczy obejmuje konkretne prawa i obowiązki (majątkowe). Ten konglomerat praw i obowiązków staje się spadkiem na skutek śmierci osoby, której dotychczas przysługiwał. W ten sposób element przedmiotowy spadku zostaje wzbogacony o element podmiotowy. Zawsze jednak rdzeń pojęcia spadku stanowią wymienione prawa i obowiązki. Inaczej jest w przypadku dziedziczenia. Poprzez dziedziczenie rozumieć bowiem należy sukcesję uniwersalną polegającą na przejściu ogółu prawem określonych praw i obowiązków zmarłego na jego spadkobiercę lub spadkobierców. Te spostrzeżenia prowadzą do jednoznacznego wniosku, że umowa o zrzeczenie się dziedziczenia oderwana zostaje od materialnego wymiaru spadku. Innymi słowy, intencją stron umowy o zrzeczenie się dziedziczenia ma być wykluczenie konkretnej osoby (osób) od dziedziczenia po konkretnej osobie, bez względu na przedmioty wchodzące w skład spadku. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia ze swej istoty zatem nie powinna mieć charakteru umowy regulującej kwestie majątkowe pomiędzy podmiotami w ten sposób, że zrzekający się po zbadaniu najbardziej prawdopodobnego katalogu praw i obowiązków wchodzących

Spadek

Dziedziczenie

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl